

1910 Tarihli Keskin Rum Cemiyeti ve Cinsiyet ve Kavmiyet Esas ve Unvanlarıyla Dernek Kurma Yasası*

Fethi Gedikli**

Özet: 1814'te Yunan istiklalini gerçekleştirmek amacıyla Çarlık Rusyasının bir vilayeti olan Odesa'da Ksanthos ve arkadaşlarınca kurulan ilk Yunan cemiyeti Filik-i (Etniki) Eteryad'dan sonra, en çok tanınan diğer Rum cemiyeti, 1861'de kurulan Dersaadet Rum Cemiyet-i Edebiyesidir. II. Abdülhamid'in hakimiyeti esnasında da bazı Rum cemiyetleriyle karşılaşmaktadır. İkinci Meşrutiyetin ardından (1908) çeşitli adlarla, Osmanlı toprakları üzerinde Rumların yaşadığı kasaba ve şehirlerde de birçok Rum cemiyetleri kurulmuştur. Bunlar arasında Keskin Rum Cemiyeti (ve Ankara Rum Cemiyeti) de vardır. II. Meşrutiyetin getirdiği atmosferde yapılan Osmanlı Cemiyetler Kanunu'nun 4. maddesi cemiyetlerin siyaset yapmasını yasaklamıştır. Bu makalede Osmanlı memurlarınca söz konusu 4. maddenin uygulamada nasıl yorumlandığı, 1910'da Keskin'de kurulan Rum Cemiyeti ve bu makalenin sonunda yer verdiğimiz onun nizamnamesi örneğinde ele alınmıştır. O devirde Keskin, Kırşehir mutasarrıflığına tabi bir Anadolu kasabasıydı; bugün ise o, Kırıkkale'nin bir ilçesidir

Anahtar kelimeler: Osmanlı Rum cemiyetleri, Keskin Rum Anamorfozis Cemiyeti, Elenikos Sillogos, 1909 tarihli Osmanlı Cemiyetler Kanunu, Osmanlı Devletinde cemiyetlerinin siyaset yasağı

The Greek Society Dated 1910 in Keskin Town and Prohibition of Formation of a Society Rely on Nationality and Ethnic Principles

Abstract: The first Greek society was founded by Xanthos and his colleagues in 1814 in Odessa and called Etniki Eteryad; then was established in 1861 in Istanbul the Greek Dersaadet Cemiyet-i Edebiyesi. There were found some Greek societies during the II. Abdulhamid reign (1876-1908). After the Second Constitutional Monarchy (after 1908), with various names, in the towns and cities on the Ottoman lands inhabited by Greeks founded many Greek societies. Among them, the Greek Association of Keskin (and the Greek Association of Ankara) is also known. In the atmosphere that the second Ottoman Constitution brought, the Ottoman "Societies Act" (*Cemiyetler Kanunu*) came into force but its article 4 banned for the societies to enter politics. I tried to display here how the interpretation of Article 4 went in application by Ottoman officials. And I tried to do that in the context of Keskin Greek Anamorfozis Asosiasiation founded in 1910 in Keskin and its constitution (the nizamnama) which is added to this paper. Keskin was a small town in Anatolia subject to Kırşehir mutasarrıflığı during that period, and today it is a district of Kırıkkale.

* XVI. Türk Tarih Kongresi'ne (20-24 Eylül 2010, Ankara) sunulan tebliğ metnidir.

** Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi Anabilim Dalı. gediklifethi@gmail.com

Key words: Ottoman Greek societies, Keskin Greek Anamorfofis Association, Elenikos Sillogos, Ottoman Societies Act of 1909, prohibition of entering politics for the Ottoman associations.

Giriş

Cumhuriyet devrine kadar memleketimizde kurulan Rum cemiyetleri hakkında henüz bilmediğimiz birçok şey vardır. 1814'te Yunan istiklalini gerçekleştirmek amacıyla Çarlık Rusya'sının bir vilayeti olan Odesa'da Ksanthos ve arkadaşlarının kurulan ilk Yunan cemiyeti Filik-i (Etniki) Eterya¹ bir yana bırakılırsa, en çok bilineni, 1861'de kurulan Dersaadet Rum Cemiyet-i Edebiyesidir.² 23 Ş 1317 (Hicrî) / 27 Aralık 1889 günlü bir belgeden Giresun kasabasında Rum metropolit vekilinin riyaseti altında Fakir İhvan Cemiyeti adıyla Rumların teşkil ettiği ruhsatsız kulübün dağıtıldığından söz edilmesine bakılırsa "İstibdat" devrinde de bazı Rum cemiyetleriyle karşılaşmaktadır.³ İkinci Meşrutiyet'in ardından çeşitli adlarla, Osmanlı toprakları üzerinde Rumların yaşadığı kasaba ve şehirlerde 1908'de kurulan Rum Meşrutiyet Kulüpleri, 1909'da Edirne-Uzunköprü'de kurulan Adelfia adlı bir ihtilâl cemiyeti, Rum Uhuvvet-i İlimperverâne Ağâyî, Rum Uhuvvet-i İlimperverâne İrinî, Rum Maârifperver cemiyetleri⁴ ve benzerleri arasında Keskin Rum Cemiyeti (ve hakkında henüz bilgi bulamadığımız Ankara Rum Cemiyeti) de vardır.⁵

1 Bu cemiyetin adı kaynaklara iki türlü geçmektedir. Necla Günay, "Filik-i Eterya Cemiyeti", *Gazi Üniversitesi Kurşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, c. 6, sy. 1 (2005), s. 273-274'te doğrusunun Filik-i Eterya "Eterya ton Filikon" (Dostluk Cemiyeti) olduğunu belirtmektedir. Bu dernek hakkında daha geniş bilgi için N. Günay'ın adı geçen makalesine bakınız. Orada kuruluş yeri olarak Odesa'dan evvel aynı yıl Paris'te kurulduğuna dair bir bilgi de vardır.

2 Necla Günay, Filik-i Eterya'dan önce de Rumların dernek kurma çalışmalarından söz etmektedir: Daha 1787'de Rusya'da Finiks Cemiyeti teşkil edilmişti. Sonra 1796'da Avusturya'da (Viyana'da) Türk idaresine karşı şair Rigas akim kalan bir cemiyet kurma teşebbüsünde bulunmuştu. Ardından 1800'lerin başında Athena, Filik-i Eterya Cemiyetinin kurulmasından bir yıl önce ise Fransa'da (Paris'te) Hotel Grec Cemiyeti kurulmuştu. Necla Günay, a.g.m., s. 267.

3 Bk. BOA, DH.TMIK.M, Dosya No. 79, Gömlek No. 39. Bu tebliğin hazırlanmasında yardımını gördüğüm İ.Ü. Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi Arş. Gör. Ali Adem Yörük'e de teşekkür borçluyum.

4 <http://www.ansiklopedim.com/detay/2035/Cemiyet.htm>, 2 Nisan 2011 günü girildi.

5 Diğer benzer Rum cemiyetleri arasında örnek kabilinden Rum Muhâcirin Cemiyeti, Rum Cemiyet-i Ticariyesi, Asya-i Suğra Cemiyeti, Merzifon Amerikan Kolejindeki Rum öğrencilerce teşkil edilen Müdafaa-i Meşrua ve Pontus Cemiyeti ve başka yerlerde kurulmuş diğer birçok Pontus cemiyetleri ve Rum İttihad-ı Milli Cemiyeti de sayılabilir. Bkz. İbrahim Erdal, "Türk Basınına Göre; Patrikhane Konusu ve Patrik Araboğlu'nun İhracı Meselesi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, sy. 33-34, Mayıs-Kasım 2004, s. 35-37.

Yunan isyanından sonra Yunanistan'ın bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkması Anadolu Rumlarını da uyandırmaya başlamış ve gitgide Yunan/Grek'ten çok daha geniş bir kapsama alanına sahip olan ve etnik bir anlam taşımaksızın Ortodoks olan bütün halkları tanımlayan **Rumluktan**, belli etnik halkı tanımlayan **Yunanlığa** doğru bir evrim geçirmeye başlamışlardır. Burada Rum ve Grek/Yunan kavramlarının farklı bir gerçeğe tekabül ettiğini özellikle belirtmek gerekir. Keskin'deki bu kıpırdanışı da bu bağlamda değerlendirmek yanlış olmaz.

1910'lardan başlayarak Kurtuluş Savaşı yıllarına kadar Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Türkçe konuşan Ortodoksların tebaası oldukları Osmanlı Devleti'ne karşı tavırları ikircikli olmuştur. Bunların bir bölümü yoğun dil ve kültür propagandasının bir sonucu olarak Yunanistan'a, önemli bir bölümü de Kurtuluş Savaşı'na destek vermiş veya çekimser kalmıştır. Papa Eftim adını alan Keskin Rum Metropolit Vekili Pavlos Karahisaridis 1918 yılında Yunanistan'dan yana tavır koyan ve Osmanlı Devleti'ni artık tanımayacağını açıklayan İstanbul Rum Ortodoks Patrikliği'ne karşı, Türkçe konuşan Anadolu Ortodokslarının Rum değil Türk olduklarını söylemiş ve Kurtuluş Savaşı'nı yürüten Mustafa Kemal ve arkadaşlarına yardımcı olmuştur.⁶

Bildirimizde İkinci Meşrutiyet'in getirdiği hürriyet ortamında yürürlüğe giren Osmanlı "Cemiyetler Kanunu"nun siyaset yasağı getiren 4. maddesinin uygulamada ilgililerce nasıl yorumlandığını, o devirde Kırşehir'e, bugün Kırıkkale'ye bağlı bir ilçe olan ve vaktiyle Denek Madeni,⁷ bazen de sadece

6 Karamanlılar veya daha umumi olarak Ortodoks Türkler hakkında geniş bilgi için şunlara bakılabilir: Yusuf Gedikli, "Ortodoks Türkler: Gagauzlar ve Pontus İsmi Verilen Türkler", *Yeni Şafak Gazetesi*, 29 Şubat ve 1 Mart 1996 sayıları. Ayrıca *Pontus Meselesi*, haz. Yusuf Gedikli, İstanbul: Bilge Karınca Yayınları, 2002. Bu eserin 2. ve 3. baskıları İz Yayıncılık tarafından (İstanbul, 2008 ve 2009) yapılmıştır. Ayrıca Ersoy Soydan'ın 2.2.2008 tarihli yazısı: <http://www.birgun.net//bolum-56-haber-58175.html>, 12.4.2011. Bu yazıda Türkçe konuşan Ortodoksların kökenleri, yaşadıkları yerler vs. hakkında oldukça iyi derlenmiş bilgiler vardır.

7 Denek Madeni hakkında V. Kovenko şu malumatı verir: "Bu maden, 1905-1911 senelerinde, Laurium (Athènes) şirketi sâbık genel direktörü ve Balya Karaaydın (Türkiye) şirketi idarecisi Baron de Câtelin tarafından organize edilen bir Fransız (Philippson'a göre 1911 de Denek madeni 371 t. galen vermiştir.) şirketi tarafından işletilmiştir. Denek'teki bu şirketin faaliyeti uzun sürmedi: Kâfi miktarda rezervi bulunmadığından işler terk edildi. Ankara-Sivas demiryolunun inşasından sonra, bu maden demiryoluna 20 km. bir mesafede bulunuyordu. M.T.A. Enstitüsü, 75 m. derinliğindeki çökmüş kuyuları tekrar açarak arama ameliyelerini ele aldı. Bu ameliyeler, Fransız şirketi tarafından yapılan etüdü teyit etti. M.T.A. Enstitüsü aramalarının müspet neticesi olarak, 400 g/t gümüş cevheri ihtiva eden vasatî % 31 kurşunlu 2200 t. cevher istihraç edildi." Bkz. V. Kovenko, "Kuzey Anadolu Bölgesinin Bazı Kurşun, Çinko ve Antimuan Madenleri (Denek, Akdağ, Zara, Turhal)", www.mta.gov.tr/mta_web/kutuphane/mtad, 24.03.2011. Seyyah [Selahettin] Kandemir, *Türkiye*

Maden olarak anılan Keskin'de, 15 Nisan 1326 / 28 Nisan 1910'da kurulan Rum Anamorfosis Cemiyeti'ni ve nizamnamesini (tüzüğünü) merkeze alarak irdeleyeceğiz.⁸

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yapılacak bir tarama sonucunda İkinci Meşrutiyet'ten sonra Osmanlı Devleti tebaası Rumların birçok dernekler kurup kültürel ve sosyal faaliyete giriştiği ve bunların bir kısmının idari makamlarca takip konusu yapıldığına ileride kısaca değinilecektir. Keskin Rum Cemiyeti bunların ilk örneklerinden biri olmuştur.

I. Osmanlı Cemiyetler Kanunu hükümleri

Osmanlı Devleti'nde "Cemiyetler Kanunu" İkinci Meşrutiyet'in ardından ve onun havasıyla birlikte hazırlanıp yürürlüğe girmiştir. Birçok konuda gördüğümüz gibi, burada da, hukuki mevzuat sonradan gelmiştir; oysa daha on dokuzuncu asrın ikinci yarısından itibaren Avrupa'daki örneklerinin tesiriyle Osmanlı ülkesinde de cemiyetlerin kurulmaya başlandığını görüyoruz. Meselâ, bizim burada ele aldığımız Keskin Rum Cemiyeti'nin de muhtemelen kendisini örnek aldığı "Dersaadet Rum Cemiyet-i Edebiyesi", tâ 1861 yılında kurulmuş ve 1912'ye kadar faaliyetini sürdürmüştü.⁹

Son zamanlarda Osmanlı Devleti'nde, "cemiyet" kelimesinin taşıdığı anlamın evrilmesi ve "cemiyetler hukuku"nun gelişmesi hakkında bazı çalışmalar¹⁰ yapıldığı için burada biz bu husus üzerinde ayrıca durmayacağız. Biraz evvel değindiğimiz üzere, bir yandan, Cemiyetler Kanununun ilgili maddesinin uygulamada yetkililer ve bilhassa Şura-yı Devlet tarafından nasıl yorumlandığına temas etmek; öbür yandan, bizim Şura-yı Devlet¹¹ çalışmamıza dek herhangi bir şekilde bilim âlemine malum olmayan Denek Anamorfosis namındaki **Sillogos**/Cemiyet konusunda da bilgi vermek ve Cemiyet'in nizamnamesini neşretmek istiyoruz.

Seyahatnamesi: No. 1 Ankara Vilayeti, Ankara: Başvekalet Müdevvenat Matbaası, 1932, s. 271'de "Harb-i Umumiden evvel bunu Belçikalılar işletiyorlardı." demektedir.

8 İttihatçılar ve Rum toplumu arasındaki münasebetler, ittifad-ı anasır ve Osmanlılık ideolojisine Rumların verdiği tepkiler ve Yunanistan'ın Anadolu Rumlarını Helenleştirme faaliyetlerine ilişkin bkz. Hasan Taner Kerimoğlu, *İttihat-Terakki ve Rumlar, 1908-1914*, İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, 2009.

9 Haris Eksertzoğlu, *Osmanlı'da Cemiyetler ve Rum Cemaati Dersaadet Rum Cemiyet-i Edebiyesi*, çev. Foti Benlisoy ve Stefo Benlisoy, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2004.

10 Örnek olarak bkz. Mehmet Okur, "Tanzimattan II. Meşrutiyete Cemiyetler: İlegal Yapıdan Legal Yapıya Geçiş", *Doğu-Batı*, sy. 46, Ağu-Eyl-Ekim 2008, s. 117-131.

11 Fethi Gedikli, *Şura-yı Devlet: Belgeler, biyografik bilgiler ve örnek kararlarıyla*, Ankara: Öncü Kitap, 2008, s. 104-109.

Meselenin daha iyi anlaşılabilmesi için burada Osmanlı Cemiyetler Kanunu'ndan biraz bahsetmek uygun olacaktır. Bugün kabulü üzerinden bir asırdan biraz fazla bir müddet geçmiş olan anılan Kanun, 29 Receb 1327 / 16 Ağustos 1909¹² tarihlidir (metni için bk. **Düstur**, II/1, s. 604-608) ve İkinci Meşrutiyet'in ilanından bir müddet sonra çıkarılmıştır. İki fasılda on dokuz maddeden ibarettir.

Kanunun 2. maddesine göre cemiyet teşkili evvelceden ruhsat alınmasına tabi değildir, ancak tesisini müteakip 6. maddeye uygun olarak her halde hükumete haber verilmesi lazımdır. 3. maddeye göre kanun hükümlerine ve umumi adaba aykırı bir gayrimeşru esas veya memleket asayışı ve devlet mülkünün bütünlüğünü ihlal ve hükümetin mevcut şeklini tağyir ve muhtelif Osmanlı unsurlarını siyaseten ayırma maksadına müstenit olmak üzere cemiyetler kurulması caiz değildir. 4. maddede ise “kavmiyet ve cinsiyet esas ve unvanlarıyla siyasi cemiyetler teşkili memnudur.” diye kanun koyucu esasen 3. maddede koyduğu “ve anasır-ı muhtelif-i Osmaniyeyi siyaseten tefrik maksadına müstenit (muhtelif Osmanlı unsurlarını (Rum, Ermeni, Yahudi, vs.yi) siyasi olarak ayırma maksadına dayalı” cemiyet kurma yasağını yeterli bulmamış olacak ki, hemen ardından bu maddede de bir kere daha onu vurgulama ihtiyacını hissetmiştir. Bu durum, Osmanlı kanun koyucusunun bu husus üzerinde ne kadar hassas olduğuna bir gösterge olarak yorumlanabilir.

Kanunun 6. maddesine göre gizli cemiyetler teşkili kesinlikle yasaktır. Binaenaleyh, bir cemiyet tesis edilir edilmez, eğer merkez idaresi Dersaadet'te (İstanbul) ise, Dahiliye Nezareti'ne ve taşrada ise mahallin en büyük mülkiye memuruna cemiyetin unvan ve maksadını, idare merkezini ve idare işleriyle mükellef olacakların isim, sıfat ve ikametgahlarını bildiren cemiyetin müessesleri tarafından mühürlenmiş ve imzalanmış bir beyanname ita olunacak ve buna mukabil kendilerine yetkili kimsece bir ilmühaber verilecektir. İşbu beyannameye cemiyetin “nizamname-i esasi”si yani tüzüğünden iki nüshası cemiyetin resmi mührüyle onaylanmış olarak eklenecektir.

İlmühaber alınmasından sonra keyfiyet kurucularınca ilan olunacaktır. Cemiyetler gerek nizamname-i esasi ve gerek idare heyeti ve ikametgahlarınca icra eyledikleri tadilat ve tebeddülâtı derhal hükumete bildirmeğe mecburdurlar. İşbu tadilat ve tebeddülâtın üçüncü kişilere (**şahs-ı sâlise**)

12 *Düstur*'daki 3 Ağustos 1325 tarihi aradaki 13 günlük fark sebebiyle 16 Ağustos 1909'a denk gelmektedir. *Takvim-i Vekayi* ile neşr ve ilanı 7 Şaban 1327 ve 10 Ağustos 1325 [23 Ağustos 1909], nu. 310.

karşı hükmü ancak hükumete haber verilmesi gününden başlayarak mu-teber olur. Yapılmış tadilat ve tebeddülât özel bir deftere kaydolunacak ve anılan defter adli ve mülki makamlarca her ne zaman talep edilirse ibraz kılınacaktır.

II. Keskin Rum Cemiyeti

Keskin’de söz konusu cemiyetin kurulduğu sıralarda nüfus yapısı Müs-lümanlar, Rumlar ve Ermenilerden oluşuyordu. Keskin Rum metropolit vekilinin payitahta çektiği bir telgrafta Rum nüfusun Ermenilerden fazla olduğu ileri sürülmüştü. Dosyadaki ilmühaber verilmesini isteyen belgedeki bilgiler-den 1910’da Keskin’de birden çok Rum mektebinin (aşağıda IV. bölüme bkz.) yanı sıra Ziraat Bankası şubesinin de olduğu ve ayrıca önemlice bir tüccar, esnaf ve ziraat sahibinin bulunduğu da anlaşılıyor.¹³

Keskin’de 1900’lerin başından beri dinî cemaatler arasında gitgide ar-tan bir kıpırdanışın olduğu düşünülebilir. Bu kıpırdanışta Denek madenini işleten Fransız şirketiyle birlikte gelen “ecnebler”in de bir ölçüde tesiri ola-bileceği akla gelmiyor değil. Maden işletmesinin toplumsal hayatta meydana getirdiği değişim ve hareketin de derneğin kurulmasında dolaylı rolünden bahsedilebilir. Fakat bu dış tesirlerin yanı sıra içte devleti temsil edenlerin yol açtığı cemaatleri inciten bazı nezaketsizliklerin de varlığı seziliyor. Me-sela 1908’de Hz. İsa hakkında bazı uygunsuz sözler sarf ettiğinden Keskin belediye tabibinin görevini sürdürmesi, Rum ve Ermeni cemaatinin itirazı üzerine, imkânsız hale gelmişti. Yukarıda değinildiği üzere, bu kıpırdanışta, Yunanistan’ın bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkması ve Fener Patrikhane-si ile birlikte Osmanlı tebaası Rumlar üzerinde sürdürdüğü propagandanın tesiri de hesaba katılmalıdır. Nitekim 1914’te Keskin’de Rum cemaatini idare edenlerin Yunanlıkla meşgul olup olmadıkları idarece anlaşılacak istenmişti. Savaşların yol açtığı Balkanlar ve Kafkaslardan kaynaklanan büyük göçle-rin doğurduğu kaynaşmaların Anadolu’daki gayrimüslim ahaliyi ve bu arada Rum nüfusu etkilediği de gözlemlenmektedir. 1917 ve 1918’de etraftan göçen veya göçürülen Rumlardan bir bölümünün Keskin’e yerleştirileceğine dair

13 Seyyah [Selahettin] Kandemir, *Türkiye Seyahatnamesi, No. 1 Ankara Vilayeti*, Ankara: Başvekalet Müdevvenat Matbaası, 1932, s. 268-272’de Keskin’in 1930 yılındaki nüfusu, yaşayışı, iktisadi ve eğitim hayatı hakkında önemli bilgiler veriyor. Orada Keskin nüfusu-nun elli bine yaklaştığı, ayrıca kasaba içinde 120 Ermeni’nin yaşadığı kayıtlıdır. Bu bilgi-ler, Rum derneğinin kurulduğu yirmi yıl evvelki durum hakkında bazı zihnimizde bir ta-savvur uyandırabilir.

kayıtlarla karşılaşılmaktadır. Zikredilen bütün bu sebeplerin, ahali arasında sosyal, kültürel ve siyasi faaliyetlerin artmasına yol açtığı düşünülebilir.¹⁴

Yukarıda anılan olayların bir kısmının Keskin’de bir Rum cemiyeti kurulmasından sonraya tesadüf ettiği bellidir. Bununla birlikte, sonraki gelişmeler, öncekiler için de belli ölçüde bize bir fikir verebilir. Öyle görüyor ki, 1910’da Keskin’de bir dernek kurmak için uygun bir ortam meydana gelmişti. Nitekim buna teşebbüs edilmiş ve Cemiyetler Kanunu’nun 6. maddesine göre, taşrada kurulmak istendiğinden mahallin en büyük mülkiye memuruna cemiyetin adı, maksadı, idare merkezi, idare işleriyle yükümlü olacakların isim, sıfat ve ikametgâhlarını bildiren cemiyetin kurucularınca mühürlenmiş ve imzalanmış beyanname verilmişti. Mukabilinde ise görevlilerce, cemiyet yetkilisine bir ilmühaber verilecekti.

Keskin Rum Cemiyeti’nin nizamname-i esasisi 14 Mart 1910’da hazırlanmış ve cemiyet 1910 yılının Nisan ayının 15’inde idareye başvuruda bulunmuştur. Bu arada Keskin Kaymakamlığı, ilmühaber talebinde¹⁵ bulunan cemiyetin maksadının Rum lisanının tamimi olup cemiyete ait mührün oyul-

14 Burada sözünü ettiğimiz olaylar sırasıyla BOA’ndeki şu belgelerden takip edilebilir:

a. 04/Ra/1322 (Hicri)/19 Mayıs 1904, Dosya no. 53, Gömlek no. 32, DH.TMIK.S. Keskin Rum Metropolit Vekilinin Keskin’de Rumların Ermenilerden fazla olduğu halde liva idare muhakeme azalığına Ermenilerin seçildiğinden bahis ve adalet talebini havi telgrafının tetkiki.

b. 29/Za/1326 (Hicri)/23 Aralık 1908, Dosya no. 2690, Gömlek no. 3, DH.MKT. Hz. İsa Aleyhisselam hakkında bazı sözler sarf ettiğinden bahisle Rum, Ermeni ve Protestan reis-i ruhanileri tarafından tardı istenilen Keskin Belediye Tabibi Atıf Efendi’nin memuriyetinin devamının mümkün olmayacağından yerine münasip birinin getirilmesinin Umur-ı Tıbbiye-i Mülkiye Nezaretinden istendiği.

c. 17/N/1332 (Hicri)/9 Ağustos 1914, Dosya no. 1, Gömlek no. 16, DH.EUM.3.Şb, Keskin kazasında Rum cemaatini idare edenlerin, Yunanlıkla meşgul olup olmadıkları hakkında yapılan tahkikatta bir şey anlaşılmadığı.

15/Ey/1333/15 Eylül 1917 Dosya no, 565, Gömlek no. 80, DH.ŞFR. Tokad ve Zile cihetlerindeki Rum mültecilerin Yozgad’a geldiği, bu kabil sevkıyata mahal verilmemesi ve Yozgad’a gelen 400 nüfusun Çankırı, Kırşehir ve Keskin’e tevzi edileceği (Ankara).

d. 14/Ma/1334/14 Mayıs 1918, Dosya no. 579, Gömlek no. 168 DH.ŞFR. Bafra’dan tehcir edilerek Çorum’a vürud eden Rumlar’dan Çankırı, Keskin ve Kalecik’e gönderilenlerin miktarına dair Ankara Valiliğinin telgrafı (Ankara).

e. 02/Ha/1335/2 Haziran 1919, Dosya no. 624, Gömlek no. 32 DH.ŞFR. Keskin’de mütemekkin Rumlardan, müracaat eden otuz altı haneye seyahat varakası istihaliyle ailece ve otuz nüfusun da seyahat varakası almaksızın İzmir ve Dersaadet’e gittikleri (Ankara).

15 Cemiyet kurucuları Keskin Kaymakamlığı’na sundukları dilekçede mukaddes emellerinin husulünden “ve geçen sene Meclis-i Mebusan tarafından tasdik edilen Cemiyetler Kanunu’nun altıncı maddesi ahkamına tevfikân müsaade-i celilelerinin istihsalini natık Anamorfofis cemiyetimize bir ilmühaber ita buyurulmasını istida ve istirham eyleriz” demişlerdi.

ma biçiminin (suret-i hakki) şayan-ı tedkik görüldüğü beyanıyla iktizasının şifre-telgrafname ile ve en süratli şekilde bildirilmesi için Kırşehir (Kırşehir) Mutasarrıflığına müracaat etmişti. Mutasarrıflık da durumu 28 Nisan 326 / 11 Mayıs 1910 tarih ve 115 sayılı yazıyla Ankara valiliğine iletmişti. Bu yazılarda cemiyetin nizamnamesiyle ruhsat ilmühaberi itasına havi istidanamesi suretleri leffen takdim ve irsal kılınmış ve bunların incelenerek gereğinin “musâraaten emr ü işar buyurulması” arz edilmişti. Cemiyetin gayesi Rum dilinin yayılması (tamimi) idi; cemiyetin incelenmeye değer bulunan mühüründe ise “Elenikos Sillogos” ifadesi vardı. Bu ifade Yunanlığa aidiyet hissi uyandırıyor.

Bunun üzerine 11 Mayıs 1326 / 24 Mayıs 1910 tarih ve 220 sayılı yazıyla Ankara Valiliğinden Kırşehir mutasarrıflığına giden yazıda evrakın incelendiği bildirilerek Ankara’da da aynı maksatla benzer bir cemiyet kurulduğu, bu cemiyetin sunduğu “talimatname”nin tashih edilerek kabul ile Cemiyetler Kanunu gereğince ruhsat verildiği, oraca da Cemiyetler Kanunu hükümlerine göre benzer tashihin edilerek gereğinin yapılması bildirilmişti. Ancak vilayetin bu yazısından ve dosyadaki vesikalardan Ankara’daki cemiyetin “talimatname”sinin neresinde düzeltme yapıldığı anlaşılammaktadır; ancak “ve tashihat-ı vakıayı havi iki kıta varaka oraca da tatbik edilmek üzere” denilmesinden iki hususta Ankara’daki cemiyetin “talimatname”sinde (herhalde bu ibare cemiyetin “nizamname-i esasisi” yerinde kullanılmıştır) tashihe gidildiği istidlal edilebiliyor.

Dolayısıyla bu durumda, Denek Madeni mülki amirliğince cemiyet ilgililerine ilmühaberin verilmediği anlaşılmaktadır. Her ne kadar Cemiyetler Kanunu’na göre, cemiyetler önceden izin alınmadan kurulurlar ise de kanunun getirdiği bazı yasaklamalara da tabi idi. Yukarıda 3., 4. ve 6. maddede yer verilen bu yasakların kendilerine tevdi edilen evrakta mevcut olup olmadığına, kendilerine beyannamenin verilmesi anında taşrada ise mahallin en büyük mülki görevlisi mi, hükümet merkezinde ise İçişleri Bakanlığı (Dahiliye Nezareti) memurları mı karar verecekti? Kanaatime göre, bu denetleme en büyük mülki memurun veya Dahiliye Nezareti memurlarının yetkisinde değildir. Onlar kendilerine 6. maddenin öngördüğü şartları taşıyan bir beyanname takdim edildiği takdirde onu kabul ve karşılığında “ilmühaber” vermek zorunda idiler. Memurlar, beyannamesi verilen derneği kanuna aykırı buluyorlar ise, o zaman kapatılması için gerekli mercilere başvuruda bulunabilirler. Tabii, memurların buna rağmen, kanunun yasakladığı unsurların varlığını ileri sürerek beyannameyi kabul etmemeleri de mümkündür. Bu durumda, cemiyet kurucuları memurların bu tavrını şikayet veya dava konusu yapabilirlerdi.

Gerçekten, Kırşehir mutasarrıflığından vilayet makamına yazılan 23 Mayıs 326 / 5 Haziran 1910 tarih ve 164 numaralı yazının suretine göre Keskin kazası merkezinde Rum cemaati tarafından teşkiline teşebbüs olunan Anamorfozis namındaki “Sillogos” cemiyeti hakkında cevaben gelen 11 Mayıs 326 / 24 Mayıs 1910 tarih ve 211 numaralı vilayet yazısı ile melfufu, mezkur kaza kaymakamlığına gereği yapılmak üzere tebliğ edilmişti. Bu kere cevaben alınan yazıda, Ankara’daki benzeriyle Keskin’de kurulmak istenen derneğin tüzükleri arasında bazı farkların olduğu, ayrıca ikincinin mühründeki “Elenikos” ifadesinin itiraza sebep olduğu görülmektedir. Burada Keskin Kaymakamlığı’nın tavrının vilayete göre daha sert olduğunun tebarüz ettiğine de dikkat çekilmelidir. Belki de yerel şartlara daha iyi vakıf bulunması münasebetiyle kaza yetkilileri daha titiz hareket ediyorlardı.

Bu esnada Keskin metropolit vekili ve arkadaşları tarafından Yozgat (vasıta merkezi) kanalıyla 2 Eylül 326 / 15 Eylül 1910 tarih ve 1138 numara ile Keskin mustantıki Naci Efendi’yi çok ağır sözlerle itham eden bir telgrafın Dahiliye Nezareti’ne çekildiği dosyadaki belgeler arasındadır.¹⁶

Dahiliye Nezareti, 5 Eylül 326 olan yazısıyla meselenin tahkikini Ankara vilayetinden istemişti. Vilayetin sorması üzerine Keskin Müddeiumumi Muavinliğinin Kırşehri Müddeiumumi Muavinliğine 30 Eylül 326 / 13 Ekim 1910 tarihli cevabında teşebbüsçüleri, gizli cemiyet kurmak, mevcut hükümet şeklini değiştirmeye teşvik, Osmanlı anasırından Rum ahalinin bir kısmını ayırmak ve bu suretle Osmanlı ülkesinin bütünlüğünü ihlale teşebbüs

16 Önemini göz önüne alarak bu telgrafın tam metnini buraya dercediyoruz: “Rumeli kazalarında ahlaksızlığı yüzünden iki üç ay ancak istihdam olunarak kazadan kazaya nakledilmiş ve nihayet Bursa vilayetinin Dinar kasabasına gönderilmiş oradaki mugayir-i kanun hal ve hareketi tahkikatla sabit olunca Ankara’ya firaren gelmiş ve jandarmaca ahval ve memuriyet-i maziyesi evrakı tedkik edilmeksizin Keskin kazası mustantıklığına tayin edilmiş olduğu mervi Naci Efendi kazamıza geleli beri anasır-ı muhtelif meyanında fesad ilka etmek, çokları hakkında mugayir-i kanun tevkif ve tahliye ile ihzar etmek ve bütün kaza halkının malumu olan müfteriyat ve ahlak-ı kanun-şikenânesini vasıta ittihaz ile halkı dilgir etmek, sebük-mağzânı teşvik, namuslu adamlar hakkında iftira ve ihbarname tanzim ile ehl-i namusun haysiyetini paymal etmek gibi harekât-i nâ-becâsı müsbet iken hakkında hükm-i kanun icra edilmemiştir. Binaenaleyh bir müddetten beri Rum cemaati güya devlet ve millet aleyhindedir gibi lisanlar ile ahali-i İslamiyeyi Rumlar aleyhinde hidetlendirerek beynelahali nifak ve şikak etmesini mucib elfaz istimal etmekte iken bundan iki gün evvelden hiçbir ferd bulunmadığı halde kilisemizin kapısını açıp dolabı kırarak derununda bulunan emval [ve] evrakı bi’l-ahz gitmiştir. Enva-ı mezalimi ve bu husustaki mugayir-i kanun ve hilaf-ı Meşrutiyet ahval ve ahlaki alâ? (اللى) olduğundan ve şimdye kadar hakkında resmen yazılan şikâyetlerle ahvali anlaşılmamış ise âdil bir muhakkık marifetiyle tahkikat icra ettirilerek hükm-i kanunun icrasını istirham eyeriz. Ferman. Keskin Denek Madeni vekil-i metropolidi Papa Panayot, İstanbulluoğlu Zeki, Taşcidis, Tosunidis, Sarıaslanidis, Camoğlu Avram, Obalidis.”

eylemek fiilleriyle suçlamasıyla haklarında yürütülmekte olan soruşturma esnasında cemiyetin ictima mahallinin araştırılmasına, ceza usulüne uygun olarak mustantıklıkça karar verilmiş, cemiyet azasından biri, muvazzaf müvezzii ve daha başka kimseler huzuruyla ictimagah (toplama yeri, dernek merkezi) aranarak zuhur eden cemiyet nizamnamesi, müfredat defteri, bilet ve sair evrak alınarak durumu gösterir bir tutanak hazırlandığı bildirilmiştir. Bu uygulamanın tamamen kanuna ve usule uygun gerçekleştirildiği de yazıda vurgulanmıştır. Metropolit vekilinin suçlamasına karşı kiliseye¹⁷ girilmediği, cemiyetin ictimagahı yakınında kilise ve cami gibi ibadethane de bulunmadığı kesin bir dille belirtilmiştir.¹⁸

Dikkat edilirse Keskin kazası yetkilileri cemiyetin, Cemiyetler Kanunu'nun 3. maddesindeki yasağı ihlal ettiğine kani idiler.

Keskin Müddeiumumi Muavinliğinin zikredilen yazısına Kırşehir Müddeiumumi Muavinliği 28 Teşrinisani 326 / 11 Aralık 1910 tarihinde şu derkenarı düşüp Ankara İstinaf Savcılığına göndermişti: “Keskin Müddeiumumi Muavinliğinin bâlâdaki derkenar-ı cevabîsiyle iade kılınan işbu tahrirat-ı aliyelerinin Keskin’de teşekkül eden Rum cemiyet-i hafiyesi hakkında icra kılınan ve Yozgat heyet-i aliye-i ittihamiyesine bera-yı takdim Keskin’den livaya gönderilen tahkikat evrakı meyanına sehven vaz olunduğu bu kere bittedkik anlaşılma ile ifa-yı muktezasına inayet buyurulmak üzere leffen takdim kılın-

17 19. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış olan Keskin Ortodoks kilisesi hakkında şu bilgiyi kaydetmeyi yararlı gördük: “Karıştıran mevkiindedir. Geç dönem Ortodoks kiliselerindedir. Kilise, 4 sütunlu, kapalı Yunan haçı planında yapılmıştır. Bugün yapının örtü sistemi çökmüş, doğu duvarı tamamen, diğer duvarları ise kısmen yıkılmıştır. Kilise, Keskin merkezinde yaşamış olan Ermeni ve Rumların ibadetlerini yaptıkları Ortodoks kilisesi olarak bilinmektedir. Kilisenin bulunduğu mevki, kilise ile birlikte doğal sit özelliği göstermektedir. Tüm bu alanlar 2863 ve 3386 sayılı yasalar gereğince tescil altına alınmıştır.” bkz. <http://www.tmo.gov.tr/Upload/Images/SubeHarita/Kultur/kirikkalekeskin.pdf>

18 “Cemiyetler Kanuna muhalif olarak *Elenikos* Yunan yahut Yunan’a mahsus *Anamorfosis* yani *yeni terbiye* nam Rum gizli cemiyeti teşkil etmek ve şekl-i hazır-ı hükümeti tebdi ile teşvik ve anasır-ı Osmaniyeden Rum ahalinin bir kısmını tefrik eylemek ve bu suretle temamiye-i mülkiye-i Osmaniyeyi ihlale teşebbüs eylemek fiilleriyle maznun aleyh olanları haklarında icra kılınmakta olan tahkikat-ı istintakıyye esnasında mezkur cemiyetin mahall-i ictima anlaşılma ile hakikatin tezahürü için vaki olan taleb ve iddiaya ve usul-i cezaiyyeye tevfi kanun mahall-i ictimain taharrisine mustantıklıkça karar verilmiş ve cemiyet azasından birisiyle cemiyetin muvazzaf müvezzii ve daha sair kimseler huzuruyla ictimagah taharri edilerek zuhur eden cemiyet nizamnamesi ve müfredat defteri ve bilet ve sair evrak alınarak keyfiyeti musavvir zabıt varakası tanzim edilmiş ve cereyan eden tahkikat ve muamelat ve taharriyat kanun ve usule muvafık bulunmuş ve binaenaleyh kiliseye zinhar girilmemiş olduktan başka cemiyetin ictimagahı yakınında kilise ve cami gibi mabedhane dahi bulunmamış ve hakikat-ı hal bundan ibaret bulunmuş olduğunun arz ve beyanıyla Kırşehir Müddeiumumi Muavinliği canib-i alisine takdim kılındı.”

mış ve bu babda sebk eden emr ü işar-ı alilerine cevaben keyfiyet ve cereyan-ı hal ve hareket fi 12 Teşrinievvel 326 / 25 Ekim 1910 tarih ve 470 numaralı arıza-i çakeranemle de makam-ı alilerine arz kılınmış olduğu maruzatıyla Ankara İstinaf Müddeiumumiliği canib-i alisine takdim olunur.”

Ele aldığımız hadisede Ankara valisinin yazısından sorunun liva (mutasarrıflık) yetkililerinin görüşü de alınarak Meclis-i İdare-i Vilayet’e havale edildiği anlaşılmaktadır. Fakat daha Meclis-i İdare-i Vilayet kararını oluşturmadan, Keskin kazası adli heyetinçe “mezkur cemiyetin makasıd-ı muzırına üzerine müesses bir cemiyet-i hafiyeye olduğu” iddiasıyla üyelerinin tutuklandığı ve sorgulandığı 2 Teşrinievvel 326 / 15 Ekim 1910 tarihli telgraf yazısıyla Dahiliye Nezaretine arz edilmiş idi.

Rum cemaati tarafından Keskin’de teşkil edilen cemiyet hakkında Dahiliye Nezareti’ne Ankara valisi Ali Münif (Yeğenağa)¹⁹ imzasıyla sunulan yazıda olay kısaca şu şekilde hikaye edilmişti: Keskin’dekiyle aynı tarzda gene Rumlar tarafından Ankara’da da başka bir dernek kurulduğu ve onun beyannamesinin kabul edilerek kurucularına ilmühaber verildiği belirtildikten sonra vali düştüğü tereddüt halini ifade ederek “[Y]alnız Rum cemaatine mahsus ve maksatlarının da **esasen Türkçe tekellüm eden ve bir dereceye kadar Türkleşmiş olan** bu havali Rumları arasında Rum lisanının neşr ü tamimiyle Rumluk fikrinin telkininden ibaret bulunması ve gerçi Cemiyetler Kanunu’nun 4. maddesinde cinsiyet ve kavmiyet esas ve unvanlarıyla cemiyetler teşkili memnu olduğu musarraha ise de lisan-ı millinin neşr ü tamimi suretiyle rabıta-i kavmiyet ve milliyetin tahkimi bir maksad-ı siyasi addolunup olamayacağı tefsire muhtaç görülmesi cihetiyle” yapılacak işlemde tereddüt edildiğinden, halen ve gelecekte bir gûna yanlışlığa mahal kalmamak üzere anılan maddedeki **siyasi** kelimesinin Şura-yı Devletçe tefsiriyle beraber Ankara ve Keskin’deki iki cemiyet hakkında olunacak muamelenin apaçık tayinini istiyordu.

Bu yazının zahirindeki Dahiliye Nezareti Hukuk Müşavirliği’nin görüşü ise “Osmanlılığı teşkil eden anasırın lisan-ı millilerini muhafaza ve neşr ü tamim hukuk-ı esasiyelerinden olmakla Kırşehirli sancağına merbut Keskin kazası merkezinde Rum lisanının intişarı ve Rum ahalinin tenvir-i efkarı ve maarife hahişlerinin teşvik ve tezyidi makasıdı ile teessüs eden cemiyetin

19 İkinci Meşrutiyet’ten sonra İttihat ve Terakki Fırkası’ndan Adana milletvekili seçilen, ardından Ankara valiliğine tayin edilen İttihatçılardan Ali Münif Bey (Yeğenağa) hakkında geniş bilgi için bkz. Nazım H. Polat, “Çukurovalı İki Adaş: Münif Beyler”, *III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni*, 30 Kasım-2 Aralık 1998, Adana, sunulan bildiri, s. 564-579. bkz. <http://turkoloji.cu.edu.tr/ÇUKUROVA/sempozyum/sem3/polat.pdf>, 14.4.2011.

makasîd-ı teşekküliyesine nazaran Cemiyetler Kanunu'nun 4. maddesindeki cemiyât-ı memnuaya dahil olamayacağını cevaben Ankara vilayetine emr ü işarı arz olunur. 19 Teşrinievvel 326 / 1 Kasım 1910" diye formülleştirilmişti.

Bu cevapta dikkati çeken daha ilk satırdaki "Osmanlılığı teşkil eden unsurların milli dillerini muhafaza ve neşir ve tamimi "hukuk-ı esasiye"lerinden yani bugünkü kavramlarımızla söylessek, "temel haklar"ından olmakla..." ifadesidir. Buna göre Osmanlı toplumu içindeki her etnik ögenin milli dilini koruyarak onu yayma ve genelleştirmesi temel haklarından sayılıyordu. Dolayısıyla Keskin Rum Cemiyeti de bu temel hakkını kullanıyordu, bir hakkın kullanılması yasak kapsamına girmezdi. Bu sebeple, Cemiyetler Kanunu'nun 4. maddesindeki yasak ihlal edilmiş sayılmadı. Keskin kazası merkezinde Rum lisanının yayılması, Rum ahalinin aydınlatılması ve maarif isteklerinin teşvik edilip artırılması maksatlarıyla kurulan cemiyetin teşekkül maksadına göre Cemiyetler Kanunu'nun 4. maddesindeki yasak cemiyetlere dahil olamayacağını cevaben Ankara vilayetine emr ü işarı Şura-yı Devlet'e arz olunmuştu.

Burada şu hususa da dikkat çekmek gerekir. Yazıda geçen "lisan-ı milli" tabiri bugünkü anlayışımıza göre ulusal dili ifade eder. Oysa o dönemde bununla kastedilen her etnik gurubun kendi dilidir; yani burada Rumcadır.

Kanun maddelerinin tefsiri işlerine Şura-yı Devlet'in Mülkiye Dairesi'nde bakılmaktaydı. Bilindiği gibi 1876 Kanun-ı Esasisi 117. maddesiyle kanunların yorumlanması diye bir kurum getirmişti. Buna göre bir kanun maddesinin yorumlanması (tefsiri) gerektiğinde adli işlere ilişkin ise manasının belirlenmesi Mahkeme-i Temyiz'e ve mülki idareye dair ise Şûra-yı Devlet'e ve işbu Kanun-ı Esasi'den ise Heyet-i Âyan'a aitti. Gerçi daha önce de Şura-yı Devlet'in ikinci dairesinin görevleri sayılırken onun beşinci görevi olarak "kavanin ve nizamat-ı mevzuaya müteallık olarak devâirden gelen evrak ve tekârîr üzerine rey vermek" de sayılmıştı; ama bundan ne anlamak gerektiği ve bunun uygulamada nasıl anlaşılıp tatbik edildiği hakkında ayrıca araştırmada bulunmak gerekir. Oysa Kanun-ı Esasi'nin yorumlanacak işleri, ilgili kurumlar arasında paylaştırmısından sonra Şura-yı Devlet'ten verilen tefsir (yorum) kararları elimizdedir. Nitekim zikredilen konuda da Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi şu yorumda bulunmuştu:²⁰

Dahiliye Nezareti'nin Şura-yı Devlet'e havale buyurulan 23 Teşrinievvel 326 / 5 Kasım 1910 tarihli ve 3/1835 numaralı tezkiresi Şura-yı Devlet'in Mülkiye Dairesi'nde kıraat olunduktan ve hikaye anlatılıp Hukuk Müşavirliğinin görüşüne yer verildikten sonra "zıkr olunan cemiyetin esas-ı teşkili Rum li-

20 BOA, DH. İD. 132/1 1328 Z 29 [1 Ocak 1911] Şura-yı Devlet Mülkiye Dairesi, Aded: 1844.

sanının intişarıyla Rum ahalinin tenvir-i fikri ve maarifin tamimi maksadına matuf bulunmasına ve Cemiyetler Kanunu'ndaki **maksad-ı siyasi** tabirinin bu yolda teşekkül etmiş olan cemiyetlere adem-i şümulü tabii bulunmasına nazaran bu cemiyetin **siyasi** addine mahal görülemediği gerekçesiyle faaliyetine mani olunmaması yolunda görüşünü bildirmişti. Ancak Şura-yı Devlet'in Mülkiye Dairesi "cemiyet nizamnamesinin 34. maddesinde muharrer 'hafiyen ictima eder' tabirinin 'gayrialeni olarak ictima eder' suretinde düzeltilmesini ve "Ankara'da teşkil olunduğu beyan olunan cemiyet dahi nizamnamesine nazaran aynı mahiyette ise onun da men'i icap etmeyeceği"nin de ayrıca Ankara vilayetine tebliğini istemişti. Şura-yı Devlet'in bu görüşü Dahiliye Nezareti kanalıyla Ankara Valiliği'ne gönderilecekti. 18 Zilhicce 328 / 7 Kanunıevvel 326 / 20 Aralık 1910.²¹

Şura-yı Devlet'ten Dahiliye Nezareti'ne gelen yazı, nazır meşhur Talat Paşa tarafından sadarete arz edilmişti.²² Böylece 1910 yılının Mart ayında başlayan Keskin Rumlarının dernek kurma mücadelesi yeni bir yıla girerken başarıyla sonuçlanmış, Osmanlı idaresi etnik dilin öğretilmesini, yayılmasını ve genelleştirilmesini Cemiyetler Kanunu'nun yasakladığı "siyasi amaçlı" diye değerlendirmemiş, aksine her etnik unsurun kendi dilini koruma, yayma ve genelleştirmesini onların temel haklarından gördüğünü ortaya koymuştu.

Ancak izleyen Balkan Harbi ve Birinci Cihan Harbi yıllarının olağanüstü koşullarının Osmanlı idaresinin bu özgürlükçü tutumunu sürdürmesine yardımcı olmadığını da belirtmek gerekir. Gerçekten aşağıdaki olaylar bu tavrın değiştiğine dair belirtiler göstermektedir: 7 C 1332 (Hicrî) / 3 Mayıs 1914

21 Şura-yı Devlet mazbatasının altında şu isimler kayıtlıdır: Şura-yı Devlet [mührü]; Mülkiye Dairesi reis-i sanisi Mehmed Şerif [mührü]; Azadan Mustafa Reşid [mührü]; Azadan Ahmed Salim b. Rifat [mührü]; Azadan [mührü]; Azadan İstefenaki [mührü]; Azadan es-Seyyid Mehmed Yahya [mührü].

22 DN Muhaberat-I Umumiye Dairesi Üçüncü Şube 2260: "23 Teşrinievvel 326 / 5 Kasım 1910 tarihli ve 1835 numaralı tezkere-i aciziye zeyldir. Keskin kazası mustantıkının kili-selerine girerek emval ve evrakı müsadere ettiğinden ve muamelat-ı saireden şikayeti havi metropolit vekili ve saire imzalarıyla mahallinden çekilen telgrafname üzerine sebk eden istilama cevaben Ankara vilayetinden alınıp melfufatıyla beraber takdim kılınan 8 Kanunıevvel 326 / 21 Aralık 1910 tarihli tahriratta esas-ı şikayet bir cemiyet teşkilinden ibaret olmasına nazaran bu babda lazım gelen muamele ifa olunmak üzere işar-ı sabık vec-hile lisan-ı millinin neşr ü tamimi suretiyle rabıta-i kavmiyet ve milliyetin takviyesi bir maksad-ı siyasi addolunarak mezkur cemiyetin Cemiyetler Kanununun memnuiyeti mu-tazammın olan 4. maddesinin daire-i şümulüne idhal edilip edilemeyeceğinin tavihi ve madde-i mezkuredeki *siyasi* kelimesinin tefsiri lüzumu dermeyan kılınmış olmakla arz-ı sabık vechile iktizasının bir an evvel ifa ve emr ü inbası menut-ı müsaade-i samiye-i fehi-maneleridir ol babda emr ü ferman hazret-i men lehülemrindir. 30 Zilhicce 328/19 Kanunıevvel 326 / 1 Ocak 1911 Dahiliye nazırı bende Talat."

tarihli bir belgede Havza'da Rumlar tarafından teşkil edilen "Fivos (Şems-Apollon) Maarifperver Cemiyeti"nin milli ve siyasi esas ve unvanı haiz olması sebebiyle kurulmasının kanunen caiz olmadığı bildirilmişti.²³

Bu tarihten iki yıl sonraki Kütahya mutasarrıf vekili, Tahrirat Müdü-ründen Dahiliye Nezareti'ne 12 C 1334 / 16 Nisan 1916'da, 9 Şubat 331/22 Şubat 1916 tarihli yazıya yazılan cevapta ise Kütahya merkez livada Rumların Hürriyet ve İtilaf ve Rumlar Debenglisi? "Cehaletten Kurtaran" namındaki cemiyetler evvelce teşekkül etmiş ise de bilahare infisah ettikleri ve el-yevm İttihad ve Terakki ve Müdafaa-i Milliye ve Hilal-i Ahmer cemiyetlerinin mevcut bulunduğu ve mülhak kazalardan Uşak'ta İttihad ve Terakki Şubesi olup Simav ve Gedos'da dahi 330 senesinden beri teşekkül ve infisah etmiş cemi-yetler bulunmadığının bilahare anlaşıldığı arz olunmuştu.²⁴

27 C 1334 (Hicri)/1 Mayıs 1916 tarihli belgede de Kastamonu valisinden Dahiliye Nezareti'ne, 27 C 1334 / 1 Nisan 1332 / 14 Nisan 1916'da, Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'nden muharrer 9 Şubat 331 ve 1010 umum numaralı yazıya cevap olarak vilayet dahilinde 330 senesinde nizamnameleri gönderi-len cemiyetlerden gayrı yeniden teşekkül etmiş cemiyetler olmadığı ve İtilaf Kabinesi zamanında Kangırı'da (Çankırı) İtilaf Cemiyeti tarafından bir gu-rup küşad edilmiş ise de kabinenin sukutuyla dağıldığı ve gençlerin tehzib-i ahlâkı maksadına mebni merkez-i vilayette teşekkül eden Rum Gençler ve Ermeni Terakkiperver cemiyetlerinin ve Hürriyet ve İtilaf cemiyetlerinin de el-yevm hal-i infisahta bulunduğu arz olunmuştu.²⁵

Rumlar ve Ermenilerin kurduğu bu cemiyetlerin neden infisah etti-ği belirtilmemiştir. Bu yazışmalara bakılırsa gayrimüslimlerin dernekleş-me faaliyetlerinin idarece yakından izlendiği ve zaman zaman Cemiyetler Kanunu'nun siyasi amaçlı derneklerin kurulamayacağı hükmüne dayanarak faaliyetlerine izin verilmediği görülmektedir.

III. Cemiyetin Kurucularının Kimliği

Cemiyetin başkanı Aleksandros Panapulos (Panopulos) adında bir ta-bipti. Aleksandros Efendi Kostaki Panapulos Ağa'nın oğlu olarak Hicri 1301/1883-84'te Ankara'da doğmuştu (nüfus tezkeresine göre). Mahalli (Ankara) Rum ibtidai ve rüşdi mekteplerinde tahsil gördükten sonra idadi-i mülkisi

23 BOA, DH.İD, Dosya No. 126, Gömlek No. 59.

24 BOA, DH.EUM.6.Şb, Dosya No. 7, Gömlek No. 14.

25 DH.EUM.6.Şb, Dosya No. 7, Gömlek No. 27.

ile Mekteb-i Fünun-ı Tıbbiye-i Mülkiye’de mürettep ulum ve fününu bittahsil alıyyülala mertebeden (1 Temmuz 1316 / 14 Temmuz 1900) tarihli idadi şahadetnamesi ile 14 Temmuz 1324 / 27 Temmuz 1908 tarihli 897 numaralı tababet diplomasını almıştır. Mükemmel olarak Türkçe ve rüşdi derecesinde Rumca ve bir dereceye kadar Fransızca okuyup yazdığı ve tekellüm ettiği ve Ermenice de keza okuyup yazdığı tercümeihalinde münderiçtir. Selh-i Ramazan 1326 /13 Teşrinievvel 324 / 26 Ekim 1908’de 600 kuruş maaşla Ankara vilayetinde Kalecik kazası beledi tababetine tayinle vazifeye başladı.²⁶ Daha sonra, yukarıda Hz. İsa Aleyhisselam hakkında bazı sözler sarf ettiğinden bahisle Rum, Ermeni ve Protestan ruhani reislerince tardı istenilen Keskin Belediye Tabibi Atıf Efendi’nin²⁷ yerine Aleksandros Efendi’nin atandığı bilinir. Dernek kurucusu olarak idareye verdiği tüzüğün altında isminin yanında belediye tabibi ibaresi de vardır.

Diğer dernek kurucuları reis-i sani Mandelaki Karahisaridi, Katib-i umumi Nikolaki Zanidis, Katib-i hususi Platon İstanbulluoğlu, Müşavir Simonaki Simonidis, Müşavir Mihalaki Tiryakidis, Müşavir Milidyadis Sürmelidis, Müşavir İlya Fodyadis, Müşavir Lazar Andonyadis, Müşavir Petro Sabuncuoğlu, Müşavir Simon Papadopulos, Sandık emini Vizandpos Uyaridis (veya Obaridis?) idi.

Cemiyet kurucularının Keskin Kaymakamlığı’na Cemiyetler Kanunu uyarınca sundukları evrak arasında kendilerine ilmühaber verilmesini isteyen dilekçelerinin suretinden haklarında ayrıca şu bilgiler elde olunuyor. “Cemiyet-i mezkurenin riyaseti belediye tabibi Aleksandros Efendi Papanulos, reis-i saniliği Rum mektebi muallimi Mandelaki Efendi Karahisaridi, katib-i umumiliği Ziraat bank refiki Nikolaki Efendi Zanidi, katib-i hususiliği ashab-ı ziraatdan Platon Efendi İstanbulluoğlu, sandık eminiği manifatura tüccarından Vizan Efendi Uyaridi ve müşavir azalığı şimendifer acenta memuru Simonaki Efendi Simonidis, tüccar ve esnafdan Milidyadi Efendi Sürmelidi, İlya Fodyadi, Mihalaki Tiryakidi, Petro Ağa Sabuncuoğlu, Simonaki Papadopulo, Lazar Ağa Andonyadi efendiler.”

Bu bilgilere göre, dernek kurucularından biri tabip, biri Rum mektebi muallimi, biri de Ziraat Bankası mensubu olarak üçü okumuş kişilerdi. Derneğin ikinci başkanı ve Rum mektebi muallimi olan Mandelaki Karahisaridis’in Papa Eftim olarak tanınan Türk Ortodoks Kilisesi papazı

26 Bu bilgilerin alındığı belgenin altındaki tarih 31 Mart 326’dır (13 Nisan 1910). Bkz. BOA, DH.Said, Dosya nu. 168/487.

27 Bkz. yukarıda not. 14b.

Pavlos Karahisaridis'in akrabası olduğu düşünülebilir. Aslen Şebinkarahisarlı olan bu aile Yozgat'ın Akdağmadeni'nde yerleşmişti. Ziraatçı diye görünen Platon İstanbulluoğlu'nun da Akdağmadeni'nden olduğunu düşünüyoruz. Bu yorumlarımız doğru ise o vakit Akdağmadeni'nden gelen kimi Ortodoksların Keskin'de yerleştiklerini söyleyebiliriz. Çünkü orada İstanbul'dan getirilip yerleştirilen Rum ve Ermenilerin yaşadığı bir İstanbulluoğlu mahallesi vardı.²⁸ Öbür kurucular tüccar ve esnaftandı.

IV. Keskin Rum Cemiyetinin Nizamnamesine Dair

Cemiyetin tüzüğü hayli uzun olup dokuz fasıldan ve ayrıntılara temas eden altmış beş maddeden meydana gelir. Fasıllar başlıkları sırasıyla şöyledir: Sillogos Cemiyeti'nin maksad-ı aslisi hakkında, Umum azalar hakkında, Heyet-i idare hakkında, Akd-i meclis hakkında, Heyet-i idarenin teşkil ve intihabı hakkında, **Sillogosun** varidât ve masarifâtı hakkında, **Sillogosun** harırah ve muhsinleri, Mükafat ve cezaların tertibatına dair, Ahkâm-ı umumiye.

Söz konusu fasılların içerdiği madde sayısı çok farklıdır; meselâ on dört maddeden ve iki maddeden oluşan fasıllar vardır. Sillogos ile cemiyet eş anlamlı olmasına rağmen ard arda kullanıldığı görülür. Burada yaşayan Ortodoks ahalinin Rumca bilmediği ancak dillerinde bazı Yunanca kelimelerin bulunduğu ve ayrıca bazı kusurların (İkinci maddede "icra olunacak makaleler, nutuklar" gibi), köşeli paratez içinde ve notlarda gösterdiğimiz bazı hususların varlığı da dikkati çekmektedir. Bunların bir kısmı elimizdeki tüzüğün orijinal olmayıp, memurlarca çıkarılan suret olmasından kaynaklanmış olma ihtimali de vardır.

Tüzüğün bugünkü dernek tüzüklerine uygun düzenlenmediği de tespit edilmektedir. Dernek için üç tür üye öngörülmüştür: İdare Heyeti azaları, Dahili azalar ve Muhabir azalar. İdare Heyeti 12 kişiden oluşur.

Dernek para toplamaya büyük önem vermektedir, bu sebeple İdare Heyeti içinde sandık eminden başka iki tahsildar vardır. Para toplamaya verdiği özel önem baştan başa tüzüğün her yerine sinmiştir. Para vermeyi ve bağışları özendirme için bağışçılara, şeref payeleri demek olan özel adlar verilmesi öngörülmüş ve büyük bağışçıların adlarının derneğe asılacağı belirtilmiştir. Üyelerden aidat toplamaya çok dikkat edilmiştir. Elli altıncı maddeye göre "**Sillogosun** resmî lisanı Rumca ise de arzu olunan maksat hasıl oluncaya kadar Türkçe lisanının istimali tecviz olunur."

²⁸ Ayşe Hür, "Papa Eftim'in Cemaatsiz Kilisesi", *Taraf Gazetesi*, 12.07.2009.

Tüzüğün dokuzuncu ve son faslı umumi hükümlere ayrılmıştır. Bunlar arasındaki altmış dördüncü maddeye göre “İşbu **Anamorfosis Sillogosunun** Huda-nekerde feshi icap ettiğinde teraküm eden varidat Denek Madeni Rum mekteblerine intikal edecektir.” Ayrıca ikinci maddenin 3. fıkrasına göre de derneğin amaçları bir de “Mekteblerimizin usul-i tedrisiye ve esbab-ı terakki ve tealisine hadim vesaitin iraesiyile” gerçekleşir. Bu iki maddeden, o devirde Denek Madeni’nde birden ziyade Rum mektebi mevcut olduğunu anlıyoruz. Burada tüzüğün 2 sene müddetle yürürlükte kalacağı ve bu tüzükte olmayan gerekli hükümlerin de idare heyetinin oy çoğunluğuyla “brakdika?”ya kaydedilerek yürürlük kazanacağı şeklinde adeta devletin bilgisi dışında ek bazı kuralların tüzüğe konabileceği belirtilmiştir.

EK

Denek-maden kasabasında bu kere Rum milleti tarafından teşekkül eden Anamorfosis namındaki *Sillogos Cemiyetinin nizamnamesi suretidir.*

Birinci Fası

Sillogos Cemiyetinin maksad-ı aslisi hakkında

Birinci madde: Heyetin maksad-ı aslisi lisan-ı Rumînin intişarı, Rum ahalisinin fikrinin tenviri ve maarife hahişlerinin teşvik ve tezyidi emelinden ibarettir.

İkinci madde: Heyet-i mezburenin maksadı âtiyyü’z-zikr tarzlarla husulpezir olur:

- (1) Heyet azalarının daimi ve fevkalade tecemmuları ve mezkur tecemmularda icra olunacak makaleler, nutklar ve dersler vasıtasıyla
- (2) Bir kütübhane ve kiraathane teşkiliyle
- (3) Mekteblerimizin usul-i tedrisiye ve esbab-ı terakki ve tealisine hadim vesaitin iraesiyile
- (4) Heyet tarafından tertib olunacak **sillogos** menfaatine hadim ülfetler, konferanslar ve bazı nâfi eğlence ve şenliklerle.

İkinci Fası

Umum azalar hakkında

Üçüncü madde: Heyetin azaları üç sınıfa munkasımdır: (1) Heyet-i idare, (2) Dahili azalar, (3) ve aza-yı muhabere.

Dördüncü madde: Sillogusun heyet-i idaresi on iki zattan mürekkebirdir.

Beşinci madde: Heyet-i idare azaları duhuliye harcı namıyla bir kereye mahsus olmak üzere birer mecrediye ve beher ay beşer kuruş itasına mecburdurlar.

Altıncı madde: Dahili azalar duhuliye olarak on kuruş ve mahiye olarak ikişer buçuk kuruş ifasına mecburdurlar.

Yedinci madde: Duhuliye harcı ve her ay tahsis edilen tediyyâtı her aza muntazaman vermeye mecbur olup iki ay zarfında tediye etmediği halde meclislerde haiz olduğu salahiyetlerden, intihab etmek ve intihab olunmaktan sakıt olur.

Sekizinci madde: Bir mani-i meşruu tahakkuk etmeyen aza üç kere müteselsilen isbat-ı vücud etmediği halde bu hususdaki itirazatı keen lem-yekün hükmünde kalarak azalıktan ihrac olunur.

Dokuzuncu madde: Tahriren istifa etmeyen azalar istifa etmiş addolunamazlar.

Onuncu madde: Heyet-i idare azalarından gerek vazife ile mükellef olan ve gerek müşavir sıfatıyla bulunan azalar ayn-ı reyî haiz ve müsavidirler.

On birinci madde: Dahili azalığa kayd olunmak için heyet-i idare azalarından üçünün tavsiyesi lazım gelip tensib edildikte tahsis edilen ücurat-ı mükellefeyi tediye etmek şartıyla kabul olunur.

On ikinci madde: Dahili azaların salahiyetleri heyetin meclislerinde sâmiîn sıfatıyla bulunmaktan ve olunan müzakerelere izahat vermekten, mevcut kitaplardan, okunacak gazetelerden ve irad edilecek nutuklardan istifade etmektir.

On üçüncü madde: Dahili azalık hakkını haiz zevat heyet-i idare umuruna müdahale etmeye ve rey vermeye salahiyetleri yoktur; yalnız irad-ı nutk etmek istediklerinde riyasetten müsaade istihsal eylemeleri lazım gelir.

On dördüncü madde: Heyet-i idare dahili azalar[1] Sillogusun kütübhanesine münasib bir kitap veyahut bedeli mukabilinde bir meblağ tediyesine borçludurlar.

On beşinci madde: Meclislerde mevcut olmayan aza vekaleten reyini diğerine tevdi edemez.

On altıncı madde: Muhabere azalarının kaydı için ekalli üç aza tarafından heyete tavsiye olunmalılardır ve vazifeleri **Sillogos**[a] faideyi mucib malumatı vermek ve iane tecemmu etmektir.

Üçüncü Fası

Heyet-i idare hakkında

On yedinci madde: Heyet-i idareye bir reis, bir reis-i sani, iki katib (**umumi hususi**), bir sandık emini, iki tahsildar ve beş müşavir aza ki ceman on iki azadan mürekkebirdir.

On sekizinci madde: Heyet-i idarenin vazifesi evvela **Sillogos** talimatı ahkâmının harfiyen infazına nezaret etmek ve **Sillogosun** umum menfaatini gözetmek, ayda ekalli dört kere tecemmu ederek bahs edilecek meseleler üzerine müzakere eylemek ve ekseriyet ve ittifak-ı ârâ ile karar vermekten ibarettir.

On dokuzuncu madde: Reisin vazifesi muayyen günde meclisi küşad ve takdim edilecek bilumum istidaları merciine havale, irad-ı nutk edeceklere meclisin akdinden evvel müsaade ve nizamname ahkâmına muhalif bulunan hususâtı men, ruznameyi ekseriyet-i ârâ ile tanzimine ibtidar, gürültü ve buhranlı müzakerelerde meclise muvakkaten hitam vermekten ibarettir.

Yirminci madde: Reis-i sani reis-i evvelin gaybubetinde ayn-ı vazife ile mükellef olup icra-yı vekalet eder.

Yirmi birinci madde: Katib-i umumi heyetin evrak-ı mahsusalarını hıfz, reis ile beraber kâffe-i evrakları imza, zabıt varakalarını ve tahrirât-ı umumiyeyi tanzim ve kıraat ederek müsveddelerini numara ve tarih sırasıyla hıfz eder.

Yirmi ikinci madde: Katib-i hususi müsveddeye alınan kararları tebyiz ve tecemmu edilen mebâliğin irad ve masrafı havi yevmiye defterini usul-i muzâafa üzerine tanzim eden²⁹ kütübhanenin memur-ı mesulüdür.

Yirmi üçüncü madde: Katibler yekdiğerinin gaybubetinde vekalet eder.

Yirmi dördüncü madde: Sandık emini tahsilâta ait makbuz koçanları tanzim ve kendisine tevdi olunan mebâliği hıfz eyley.

Yirmi beşinci madde: Heyet-i idare azalarının biri tarafından sandık emininin dâi-i şübhe ahvaline dair vuku bulacak müracaatı üzerine heyet-i idarece tensip edilecek heyet-i teftişiyeye derhal sandık emininin muhasebe-

²⁹ Metinde “edip” diye geçmektedir.

sini rüyet ve bu baptaki raporu idareye takdim eder; şu halde sandık emini tahakkuk edecek zimmetini tazmine borçludur.

Yirmi altıncı madde: Kasada beş lirayı müteceviz bir meblağ bulunduğu takdirde sandık emini mebâliğ-i mezburenin icap eden mahalle sarfi zımında idareyi haberdar eder.

Yirmi yedinci madde: Tahsildarların vazifesi katib-i hususi tarafından verilecek bakaya defterindeki mebâliğ-in tahsili ve sandık eminine makbuz mukabilinde tesliminden ibarettir.

Yirmi sekizinci madde: Heyet-i idareden tensip olunacak zat komisyonlara riyaset eder.

Dördüncü Fası

Akd-i meclis hakkında

Yirmi dokuzuncu madde: Reis tarafından ilk akd-i meclisde bir nutk-ı iftitâhî kıraat olunur.

Otuzuncu madde: Bilumum aza ve komisyonların fevkalade ictimai lüzumunda reis bir gün evvel azaları haberdar edip o ictimada olunacak müzakereyi ruznameye derc ettirir.

Otuz birinci madde: Akd-i meclisten evvel hazır bulunan azalar bir defter-i mahsusa isbat-ı vücut ettiklerine dair imza ederler.

Otuz ikinci madde: Sillogosun menfaati hususunda olan teklifâtlar tezekkür olunduğu gibi azalar tarafından olunan suallere izahat verilir.

Otuz üçüncü madde: Karargîr olmuş bir meselenin tekrar tezekkür ve karara rabtı caiz değildir.

Otuz dördüncü madde: İcap ederse³⁰ heyet-i idare reise ba'de'l-mürâca'a hafiyen ictima eder.

Otuz beşinci madde: Meclislerde şahsî ve siyasi meseleler üzerine mübahaseler ve azaların birbirine taarruzâtı ve esna-yı nutkta mükalemeler kat'iyen memnudur.

Otuz altıncı madde: Reis ve reis-i saninin gaybubetinde heyet muvakkaten reis intihab eder.

Otuz yedinci madde: Aleyhinde iştika olunan aza mecliste bulunamaz.

30 Metinde "eden" diye geçmektedir. Bu maddedeki "hafiyen" kelimesi Şura-yı Devlet'in isteği üzerine "gayrialeni" olarak tashih edilecekti.

Beşinci Fası

Heyet-i idarenin teşkil ve intihabı hakkında

Otuz sekizinci madde: Her sene Kanun-ı saninin ikinci pazar gününde heyet-i idare umum azaları meclise davet edip katib-i umumi tarafından bir senelik icraata dair hususi bir makale irad olunur.

Otuz dokuzuncu madde: Yevm-i mezkurda heyet-i idare azaları yekdiğerine hafi rey vermeye salahiyetleri olup netice-i reyde en fazla rey kazanan beş zevat heyet-i idare azalığında bi'l-ibka mütebaki yedi aza dahili sınıfına idhal olunur.

Kırkıncı madde: Heyet-i idarenin, münhal kalan yedi azanın ikmali için aza-yı dahililer ekalli üçte bir raddesinde tecemmu ettiğinde meyanelelerinden üçte birini tefrik edip işbu tefrik cemiyeti, hafi rey ile ekseriyet kazanacak yedi zevatı heyet-i idarenin mütebaki azalığına intihab ederler.

Kırk birinci madde: Heyet-i idare azaları[n]a, aza-yı dahililerin tayinlerinde meclise devamları için riyasetten tezkere-i mahsusaya gönderilir.

Kırk ikinci madde: İstifa eden veya sair suretle ihraç edilen aza yerine heyet-i idare tarafından diğeri tayin olunur.

Kırk üçüncü madde: Muhabere ve dahili azalar komisyon ve encümenler heyet-i idarenin tensibiyle tayin olunur.

Kırk dördüncü madde: Heyet-i idarenin teşkilinden sonra her bir azanın **Sillogosa** ait mesâil hususunda yekdiğerine husumet ve ağraz-ı şahsiye taşımayacaklarına, reylerini serbestâne ita edeceklerine ve hakkaniyetten ayrılmayacaklarına ve sıdk-ı ubudiyetle çalışacaklarına dair İncil-i şerif huzurunda reis-i ruhani tarafından resm-i tahlifleri icra kılınır.

Kırk beşinci madde: Bir intihabda bir zat ekseriyet-i ârâ ile iki [vazife] kazandığından vazifesinden birini terk eder ise münhal kalan vazife için başkaca intihab icra kılınır.

Altıncı Fası

Sillogosun varidât ve masarifâtı hakkında

Kırk altıncı madde: **Sillogosun** varidatı ber vech-i atidir: (1) Heyet-i idare azalarının duhuliyeye ücretiyle mütekannin(?) mahiye vergileri, (2) Aza-yı dahililerin on kuruş duhuliyesi ve yüzer para mahiye harcları, (3) Heyet

tarafından icra olunacak eğlenceler hasılatı, tiyatro ve piyango tertibatı, (4)³¹ İhtiyari vuku bulan iânât.

Kırk yedinci madde: Bir maksat için toplanan meblağın başka maksada sarfı caiz değildir.

Kırk sekizinci madde: Sillogosun masarifâtı âtiyyü'z-zıkrıdır: (1) **Sillogosa** tahsis olunacak ebniyenin icar ve mefruşatı, (2) Mevsim-i şita için mahrukat, (3) İdarehanenin tenvirât masarifiyle hizmetçi ücreti, (4) Heyet-i idareden lüzum görülecek masarifât-ı muhtelifi.

Yedinci Fası

Sillogosun harcırah ve muhsinleri

Kırk dokuzuncu madde: Sillogosa bir lira ihdâ edene **sineromidis**, iki lira ihdâ edene **doridis**, üç lira ihda edene **orneyedis** ve beş lira ihdâ edene **makasoridis** namı verilir.

Ellinci madde: Yalnız **makasoridis** namını ihraz eden zevat-ı muhteremenin isimleri **Sillogos** salonunda talik edilen tabloya yıldızla tahrir olunur.

Sekizinci Fası

Mükafat ve cezaların tertibatına dair

Ellinci birinci madde: Heyet-i idare azalarının üçü tarafından teklif edilip kabul olduğunda fevkalade hüsn-i hizmeti sebk eden bir azaya tahriri olarak heyet tarafından hafî rey üzerine ve takdir edilecek hizmeti nispetinde teşekkürname takdim edilir veya fahrî aza veyahut müşavir-i has unvanı verilir.

Elli ikinci madde: Su-i hali hissedilen bir azaya hususi olarak reis tarafından nasihat edildikten sonra su-i hali tekrar ederse meclis huzurunda nasihat icra kılınır.

Elli üçüncü madde: İkinci defa icra kılınan tenbihâtı kaale almadığı halde mecliste bulunmak şerefinden mahrum olur.

Elli dördüncü madde: Mezkur cezalar tesir eylemediği halde azalıktan ihraç olunur. Bilahare vaki olan müracaat üzerine aza-yı dahiliye alınabilir.

Elli beşinci madde: Cinayetle mahkûm olan bir kimse azalıktan sakıt olunur.

31 Metinde "6" yazılmıştır.

Dokuzuncu Fasıll

Ahkâm-ı umumiye

Elli altıncı madde: Sillogosun resmî lisanı Rumca ise de arzu olunan maksat hasıl oluncaya kadar Türkçe lisanının istimali tecviz olunur.

Elli yedinci madde: Heyetin mühr-i kebiri müdevver ve dört parçalı olup ortasında **istifanos**³² ve yekdiğerini tutar iki el olarak etrafında **Elenikos Sillogos Madalyo Denek 1910 Anamorfosis** kelimeleri bulunacaktır.

Elli sekizinci madde: Dahili azalardan yirmi zevat tarafından tahriren vuku bulacak müracaat üzerine heyet-i idare **Sillogosun** maksad-ı aslisine muvafık hareket edip etmediğine dair o seneye aid hesabatını münhasıran iraeıye mecburdur.

Elli dokuzuncu madde: Fakr-ı halleri heyet-i idarece tahakkuk eden idare ve dahili azalar bilâ-ücret aza kayd olunabilirler.

Altmışıncı madde: Sâmiîn sıfatıyla her şahıs **Sillogosa** bir kere gelebilir.

Altmış birinci madde: Senede bir defa olarak **Evangelizmos** yortusu³³ günü **Sillogosun** Motis?, Makas, Or[ne]yedis?, Doridis, Sineromidis unvanını haiz olanlar için bir ayın-i ruhanî ve dua icra kılınıp badehu **Sillogos** idarehanesinde resm-i kabul icra kılınır.

Altmış ikinci madde: İşbu nizamname tab olunarak alakadarâna beray-ı mütalaa tevzi olunur (Birer nüsha).

Altmış üçüncü madde: Nizamname-i hâzırada zıkr olunmayıp badehu tahakkuk edecek lüzumlu maddeler heyet-i idarenin ekseriyet-i ârâsıyla brakdikaya³⁴ bi'l-kayd kanun hükmünü ahz ederler.

32 İncil'in Resullerin İşleri bölümünde sözü edilen ve taşlanarak öldürülen ilk Hıristiyanlardan.

33 Metinde *evalke kızmos* gibi görünüyorsa da bizim yazdığımız şekilde olduğu şüphesizdir. Ortodoks inancına göre 25 Mart gününe denk gelen bugünde Cebrail, Meryem Ana'ya, erkek değmediği halde, hamile olduğunu müjdelemiştir. Kelime Yunanca'da "Meleğin Muştusu" anlamına gelir. Bize bu bilgileri veren Bahçeşehir Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. İrini Dimityadis'e teşekkür ederim.

34 Bilkent Üniversitesi Tarih Bölümü'nden Eugenia Kermeli bu kelimenin dernekler için kullanılan bir tür kayıt defteri anlamında "praktika" olduğunu haber vermiştir. Sayın Kermeli'ye ve bu bilgiyi bana ileten Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi araştırma görevlisi Fatma Gül Karagöz'e teşekkür ederim.

Altmış dördüncü madde: İşbu **Anamorfofis Sillogosunun** Huda-nekerde feshi icab ettiğiinde teraküm eden varidat Denek Madeni Rum mektebelerine intikal edecektir.

Altmış beşinci madde: İşbu nizamname altmış beş maddeden ibaret olup iki sene ahkamı harfiyen mer'iyü'l-icradır. Fi 1 Mart sene 326.

Reisi Aleksandros Panopolos

Reis-i sani Mandelaki Karahisaridi

Katib-i umumi Nikolaki Zanidis

Katib-i hususi Platon İstanbulluoğlu

Müşavir Simonaki Simonidis

Müşavir Mihalaki Tiryakidis

Müşavir Milidyadis Sürmelidis

Müşavir İlya Fodyadis

Müşavir Lazar Andonyadis

Müşavir Petro Sabuncuoğlu

Müşavir Simon Papadopulos

Sandık emini Vizandpos Obaridis

İşbu nizamname suretinin aslına muvafık olduğu tasdik kılındı. Fi 15 Nisan sene 326 / 28 Nisan 1910. Anamorfofis Cemiyeti reisi belediye tabibi Aleksandros. **Aslına mutabıktır.**